SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Vastine

18.10.2022

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Asia: HE 177/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriötä kuultavaksi sekä antamaan kirjallisen lausunnon valiokunnan saamista asiantuntijalausunnoista otsikon asiassa (HE 177/2022 vp hallituksen esitys eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta). Sosiaali- ja terveysministeriö keskittyy tarkastelemaan arvionsa mukaan valiokunnalle annetuissa lausunnoissa esiin nousseita keskeisimpiä seikkoja, ja lausuu niiden osalta seuraavaa.

Yleistä esityksestä ja tavoitteista

Monessa valiokunnalle annetussa lausunnossa kannatetiin esitystä ja nähtiin hyvänä, että tasa-arvon edistämisestä myös varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelusta säädettäisiin tasa-arvolaissa. Lausunnoissa todettiin myös, että sukupuoli- ja tasa-arvotietoisella varhaiskasvatuksella voitaisiin pitkällä aikavälillä vähentää sukupuoleen liittyvää eriytymistä koulutuksessa ja työmarkkinoilla.

Toisaalta muutamissa lausunnoissa esitettiin tasa-arvosuunnitteluvelvoitteeseen liittyviä epäilyjä ja katsottiin, että esityksen tavoitteet olisivat saavutettavissa muilla keinoin. STM toteaa, että voimassa oleva laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) sisältää koulutuksen ja opetuksen osalta yleisen tasa-arvon edistämisvelvoitteen sekä tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteen. Yhdenmukaista olisi, että tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelusta säädettäisiin tasa-arvolaissa.

Lasten osallisuus

Lausunnoissa pidettiin pääsääntöisesti erittäin myönteisenä, miten esityksessä on huomioitu lapsen oikeus tulla kuulluksi. Yhdessä lausunnossa toisaalta esitettiin, että lapsilta ei tule lakisääteisesti edellyttää osallistumista tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen, vaan lapsille olisi annettava kasvurauha.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaan lapsen etu tulee asettaa etusijalle muun muassa kaikissa lainsäädäntötoimissa. Esityksen lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen, mikä on ohjannut koko valmistelua.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei passiivisena toiminnan kohteena (HE 309/1993 vp, s. 45, PeVM 25/1994 vp, s. 7). Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Jotta lapsi kykenisi muodostamaan oman näkemyksensä, on lapselle myös tarjottava tietoa lapsen ikää ja kehitystä vastaavalla tasolla.

Esityksessä ehdotetaan, että lapsille on varattava mahdollisuus osallistua tasa-arvosuunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Lisäksi lasten osallisuuteen tulisi muutenkin kiinnittää erityistä huomiota. Lapsille turvattaisiin näin ollen perustuslain ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. STM korostaa, että kyse on lasten oikeudesta, ei velvollisuudesta. Esityksessä on kyse varhaiskasvatuksen tasa-

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Sosiaali- ja terveysministeriö				
PL 33 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 8 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	02951 63415 +358 2951 63415	kirjaamo.stm@gov.fi stm.fi

arvosuunnittelusta eli alle kouluikäisistä lapsista, joten osallistuminen tapahtuisi lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen sekä ikäkauden ja kehitystason asettamissa puitteissa. Esitetyillä muutoksilla edistetään ja turvataan varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten tasa-arvoista kohtelua ja lasten osallisuutta.

Sukupuolten moninaisuus ja käytetyt sanavalinnat

Viitaten ehdotettuun 5 §:n muutokseen valiokunnalle annetuissa lausunnoissa nostettiin esiin, että sukupuolten moninaisuus on tärkeää huomioida myös sanavalinnoissa. STM toteaa, että sukupuolten moninaisuus tulisi otetuksi huomioon tasa-arvolain systematiikan mukaisesti lain 6 c §:n kautta. Tasa-arvolain 6 c §:ssä ehdotetaan säädettäväksi sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisystä myös varhaiskasvatuksessa. Lisäksi esityksen perusteluista on kauttaaltaan pyritty karsimaan turhia binääristä sukupuolikäsitystä ilmentäviä muotoiluja.

Tasa-arvosuunnitelman toimipaikkakohtaisuus pääsääntönä

Valmistelun alkuvaiheessa STM:n kuulemistilaisuudessa sidosryhmiltään saama palaute vaikutti osaltaan siihen, että esityksen valmistelussa kiinnitettiin huomiota varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin ja toimipaikkakohtaista tasa-arvosuunnittelun velvoitetta esitetään pääsääntönä, johon poikkeuksen muodostaisivat perhepäivähoidon ja avoimen varhaiskasvatuksen kuntatason suunnitelmat. STM:n näkemyksen mukaan valiokunnan aiheesta saamat lausunnot ovat pitkälti saman sisältöisiä kuin STM:n valmistelun aikana saamat lausunnot.

Tasa-arvosuunnitelman päivitysväli ja suhde yhdenvertaisuussuunnitelmaan

Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa todettiin, että varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmille esitettyjen vaatimusten tulisi olla mahdollisimman yhdenmukaiset. Lausunnoissa todettiin, että epäyhtenäinen sääntely voisi luoda tarpeetonta sekaannusta. Yhtenäisen sääntelyn nähtiin olevan myös eduksi, jos varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia laadittaisiin yhdessä (yhteinen suunnitelma). Lisäksi lausunnoissa esitettiin, että selkeintä olisi, jos varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelman laatimiselle olisi määritelty yksi kiinteä päivittämisväli. Myös kolmen vuoden päivitysväliä pidettiin osassa lausunnoissa liian pitkänä.

STM toteaa, että esityksen valmistelussa on tehty hyvää yhteistyötä oikeusministeriön kanssa ja pyrkimyksenä on ollut varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoitteiden yhdenmukaisuus. Toisaalta tasa-arvolain muutosehdotus on sidoksissa tasa-arvolain systematiikkaan ja lain erityispiirteisiin. Ehdotettu varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelman päivittäminen vuoden tai enintään kolmen vuoden välein on yhdenmukainen tasa-arvolain nykyisen 5 a §:n (Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa) vastaavan velvoitteen kanssa. Mikäli varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia tultaisiin käytännössä laatimaan yhdessä, on mahdollista, että tasa-arvolaissa säädetty päivittämisväli edistäisi myös yhdenvertaisuussuunnitelmien samatahtista päivittämistä.

Syrjinnän kielto ja häirintä

Muutamissa valiokunnalle annetussa lausunnossa ehdotettiin myös esitystä laajempaa muutosta tasa-arvolakiin. Lausunnoissa esitettiin, että voimassa olevaa tasa-arvolain 8 b §:ää (Syrjintä oppilaitoksissa) vastaavasti tulisi säätää myös varhaiskasvatuksen osalta tai vähintään tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättämisestä tulisi säätää myös varhaiskasvatuksen osalta. Lausunnoissa esitettiin, että tulevaisuudessa tasa-arvolakiin olisi myös varhaiskasvatuksen osalta hyvä saada yhdenvertaisuuslakiin esitetyn mukainen tarkennus, jonka mukaan tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen katsottaisiin syrjinnäksi.

STM toteaa, että tasa-arvolain 7 §:ssä säädetään ns. syrjinnän yleiskiellosta. STM katsoo, että lausunnoissa esitetyt näkemykset ja kommentit liittyen voimassa olevaan tasa-arvolain 8 b §:ään sekä häirintään (tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen katsottaisiin syrjinnäksi myös varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa) ovat erittäin tärkeitä asioita tulevaisuutta ajatellen. Kyseisten muutosten tekeminen tasa-arvolakiin vaatisi kuitenkin tarkempaa arviointia ja tarkastelua. Viitaten myös tasa-arvopoliittiseen selontekoon (VNS 5/2022 vp) STM toteaa, että ennen mahdollista laajempaa tasa-arvolain muutosta on syytä selvittää ja arvioida tasa-arvolain kokonaisuuden toimivuutta ja uudistuksen tarvetta. Eräässä lausunnossa todettiin, että yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen myötä olisi perusteltua seuraavaksi toteuttaa tasa-arvolain uudistus, jossa tarkasteltaisiin erityisesti tasa-arvon edistämistä, syrjintäkieltoa sekä valvonnan ja oikeussuojakeinojen toimivuutta ja riittävyyttä.

Seksuaalista häirintää koskien yhdessä lausunnossa esitettiin myös epäilevä näkemys siitä, olisiko seksuaalinen häirintä edes relevantti asia varhaiskasvatuksessa ottaen huomioon 0-6-vuotiaiden lasten kehitystaso. Lausunto koski esitettyä 5 b §:ää ja seikkoja, joihin sen mukaan tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Tällaisena seikkana esityksessä mainitaan muiden seikkojen lisäksi seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen ja poistaminen. STM katsoo, että valiokunnan saamassa lausunnossa esimerkkinä mainittu Väestöliiton varhaiskasvatukseen suuntautuva koulutus ja siinä käytetty käsite kehotunnekasvatus, joka sisältää ikätasoista seksuaali- ja turvataitokasvatusta, on tärkeää. STM pitää tärkeänä, että lapsille asioista kommunikoidaan lasten ikää ja kehitystasoa vastaavasti. STM katsoo kuitenkin, että tasa-arvolaissa tulisi pidättäytyä yhdenmukaisessa ilmaisussa (seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä). STM:n näkemyksen mukaan seksuaalista häirintää ei poista se, että sitä kokenut lapsi ei osaa sanoittaa kokeneensa seksuaalista häirintää. Seksuaalinen häirintä ei ole riippuvaista sen kohteeksi joutuneen henkilön iästä ja kehitystasosta.

Tehokas toimeenpano: koulutus, henkilöstön sitoutuneisuus sekä riittävät resurssit

Lausunnoissa korostettiin varhaiskasvatuksessa työskentelevän henkilöstön sitoutuneisuuden ja tasa-arvo-osaamisen olevan avainasemassa, jotta tasa-arvotyö olisi onnistunutta ja tasa-arvosuunnittelulla päästäisiin sille asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi tehokkaan toimeenpanon korostettiin edellyttävän myös riittävät taloudelliset resurssit ja henkilöresurssit.

Lausunnoissa todettiin esimerkiksi, että laadukas tasa-arvotyö edellyttää niin johdon kuin esim. päiväkodin henkilöstön sitoutumista ja työpanosta. OPH:n toteuttama käytännönläheinen tukimateriaali varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluvelvoitteen jalkauttamiseksi sai lausunnoissa paljon kiitosta. Tukimateriaalin lisäksi lausunnoissa toivottiin suunnitteluvelvoitteen jalkauttamiseksi aiheeseen liittyvää koulutusta. Lisäksi monessa lausunnossa esitettiin, että tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa edellyttäisi myös alalle opiskelevien kouluttamista ja alalla jo työskentelevien täydennyskouluttamista sukupuolten tasa-arvosta (perus- ja täydentävät opinnot). STM toteaa, että varhaiskasvatuksen ammattihenkilöstön koulutuksesta puuttuu tällä hetkellä yleinen ja yhteinen opintojako, joka valmistaisi heitä tasa-arvon edistämiseen. STM yhtyy lausunnoissa esitettyihin näkemyksiin koulutuksen, henkilöstön sitoutuneisuuden sekä riittävien resurssien tärkeydestä. STM yhtyy myös lausunnoissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan suunnitteluvelvoitteen ja suunnitelmien toteutumista on hyvä seurata.

Arvioidut kustannukset

Monessa lausunnossa tuotiin esiin huoli resurssien riittävyydestä. Lausunnoista kävi ilmi huoli varhaiskasvatushenkilöstön työmäärästä sekä henkilöstön riittävyydestä. Lausunnoissa esitettiin myös näkemyksiä tasa-arvovaltuutetulle ja kunnille arvioitujen kustannusten pienuudesta. Lausunnoissa vaadittiin myös, että kustannuslaskelmat tulisi tehdä uudelleen.

STM korostaa, että esityksellä tavoitellaan ennen kaikkea muutoksia varhaiskasvatushenkilöstön toimintatapoihin arkitilanteissa. STM ja oikeusministeriö tekivät hyvää yhteistyötä varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisesta ja päivittämisestä syntyvien kustannusten arvioimisessa. STM toteaa, että kyse on luonnollisesti kuitenkin vain arviosta. STM yhtyy lausunnoissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan todellisia aiheutuvia kustannuksia on hyvä seurata ja huolehtia, että tasa-arvon edistämistä tuetaan myös riittävin taloudellisin resurssein.

Lausunnon laatijat:

Tanja Auvinen, johtaja
Työ- ja tasa-arvo-osasto, STM

Katja Danner, lakimies
Työ- ja tasa-arvo-osasto, STM